

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת שלח-לך, תשס"ו
מספר 657מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

על מרגלים ושולחיהם בפרשה ובהפטרות

לפרשת 'שלח' ולהפטרותה יש נושא בולט משותף – הפעלת מבצע מודיעין כשלב מכין למערכה הצפויה בכיבוש הארץ. שירותי מודיעין היו גם בתקופת המקרא, כמו בימינו, חלק בלתי-נפרד ממערך הלחימה,¹ ולכן אין זה מפתיע כלל שכיבוש הארץ מלווה בהכנות מודיעיניות מסוג זה, ובלשונו של הרמב"ן: "זוהי עצה הגונה בכל כובשי הארצות" (ראה פירושו לפרק יג:ח).

אמנם השורש ר'ג'ל' אינו מופיע כלל בסיפור המרגלים בפרשה, ובמקומו משמש השורש ת'ו'ר',² ואולם גם בפרשנות ימי הביניים (כגון רש"י, רשב"ם, רמב"ן³ ואברבנאל⁴) וגם בפרשנות המודרנית רואים את סיפור "התרים את הארץ" כסיפור ריגול קלסי.⁵

גיבור משותף לפרשתנו ולהפטרותה הוא יהושע בן נון. בפרשה הוא אחד המרגלים במשלחתו של משה, ובהפטרותה אנו פוגשים אותו כמנהיג העם המפעיל מטעמו מרגלים לקראת הכניסה לארץ. לשתי המשלחות - זו של משה וזו של יהושע - הייתה מטרה מודיעינית אחת – השגת מידע חיוני על הנעשה בארץ, מידע שיקל על כיבושה, אף כי לשליחת המרגלים ע"י משה הייתה מטרה נוספת, כפי שנראה להלן.

בצד הלקחים האמוניים שהתורה מבקשת להנחיל ללומדיה באמצעות תיאור המאורעות, מצויים גם לקחים מרתקים נוספים. מעניין לבחון אם יהושע, המרגל לשעבר, הפנים לקחים מהאירוע הראשון, והאם הוא מיישם אותם בתפקידו כמנהיג צבאי השולח בעצמו מרגלים. נראה שאברבנאל הוא הראשון הנדרש לנושא זה מנקודת מבט דומה לזו של איש מודיעין מתקופתנו.⁶ הוא מונה ארבעה לקחים, שלדעתו יהושע "נשמר מכולם ולא נכשל בהם בכאן":⁷

א. המשלחת של יהושע היא קטנה, שני אנשים בלבד, לעומת משלחת בת שנים עשר אנשים אצל משה.

ב. המשלחת של משה הייתה מורכבת מאנשים רמי מעלה ("פּלם אנשים ראשי בני ישראל המה... כל נשיא בהם" יג:ב-ג). שליחיו של יהושע, לעומת זאת, הם בלשונו של אברבנאל

¹ ראה: יגאל ידין, **תורת המלחמה בארצות המקרא**, רמת-גן תשכ"ג, עמ' 157 – 158.
² שורש זה מופיע בסיפור המרגלים (פרקים יג-יד) 12 פעמים כמניין שבטי ישראל, ואין ספק שיש בהימנעות התורה מלהשתמש בשורש ר'ג'ל' משמעות מיוחדת (ראה סוף המאמר). בסיפור המקביל בדב' א מופיע השורש ר'ג'ל' פעם אחת (פס' כד).

³ ראה פירושיהם לפרק יב:ב.

⁴ במבוא שלו לפרשת שלח ובפירושו ליהושע ב.

⁵ ראה יגאל ידין (הערה 1 לעיל) עמ' 158; יעקב ליכט, **פירוש על ספר במדבר**, חלק ב, ירושלים תשנ"א, יא-כב.

⁶ יעקב עמידור, **מודיעין – הלכה למעשה**, סדרת אוניברסיטה משודרת, משהב"ט 2006.

⁷ ראה הערה 4 לעיל.

"ריקים ופוחזים" - המשאב האנושי הנכון לתפקידי הריגול. אנשים שאין להם מה להפסיד בחייהם. ואכן יהושע שולח מרגלים שדרך פעולתם מעידה שהם יודעים את מלאכתם ומבצעים אותה במקצועיות.

ג. מטרת המשלחת של משה לא הייתה צבאית טהורה, שכן היו בצדה גם מטרת פוליטיות; משה רצה לפזר את החששות והספקות של העם בדבר טיבה של הארץ, ולהוכיח להם שהארץ היעודה היא אכן "ארץ זבת חלב ודבש", כפי שהבטיחם הקב"ה. בעוד שיהושע מבקש להתרכז במטרה הצבאית.

ד. פומביות המבצע בימי משה גרמה לא מעט לכישלוננו. שיגור המשלחת נעשה בידיעת כל העם ("ותקרבון אלי פלכם", דב' א:כב), והדיווח אף הוא נמסר בפומבי, לעיני כול ("וישיבו אתם דבר" במד' יג:כו). המרגלים של יהושע נשלחים "חרש", והם מדווחים על תוצאות מסע הריגול שלהם אך ורק ליהושע (ב:כג).

המרגלים של יהושע הגיעו לביתה של רחב ששכן⁸ בקיר החומה - "ובחומה היא יושבת" (ב:טו) - מיקום אידאלי מבחינה מודיעינית המאפשר לבדוק את סדרי החלפת השומרים ולעמוד על טיבם של החילות המקומיים, על אופיים של תושבי המקום ועוד. אין פלא אפוא שבמקום כזה שהו גם נציגי ה"שב"כ המקומי" של מלך יריחו, ואלה זיהו את שני הזרים (ב:ב-ג). אך המרגלים של יהושע ידעו כיצד להיעזר במשתפי פעולה מקומיים, וכאנשי מודיעין שטח מעולים, הצליחו להתחמק.⁹ המרגלים של יהושע דיווחו לו על עובדות - "את כל המצאות אותם" (ב:כג), אולם הם הצליחו להשיג גם מידע אסטרטגי מהמעלה הראשונה על מצב "המורל הכללי" של האויב. למידע מסוג זה נודעת חשיבות רבה מאוד להצלחת המערכה כולה (ב:כד), ואולם המרגלים, כאנשי שטח ("איסוף" בלשון המודיעין המודרנית), חייבים להבחין בין עובדות לבין הערכות ומסקנות, וגם לדעת למי למסור את המידע על מנת שיעשה בו השימוש הנכון.

תוצאות שני האירועים המקבילים, בפרשה ובהפטר, מדברות בעד עצמן. משלחת המרגלים של משה מוסרת דיווח למנהיגים ולכלל הציבור בעת ובעונה אחת (במד' יג:כו), והערכתם השלילית מופצת באחת בקרב העם, השרוי בלאו הכי בחשש גדול מהבלתי-נודע המחכה להם בארץ כנען, ארץ שמעולם לא היו בה. המחלוקת הפנימית שבין אנשי המשלחת נחשפת לעיני כול - יהושע וכלב מצד אחד, וכנגדם שאר חברי המשלחת. התופעה עצמה מקובלת במודיעין, ואף רצויה, כאשר היא מתרחשת בשלבי איסוף ומחקר מוקדמים, שכן היא תורמת לחידוד האינפורמציה והבהרתה (תפקיד ה"איפכא מסתברא"); אך בשלב שבו פורצת המחלוקת היא גורמת להעצמת המבוכה בעם ולתגובתו הדפנסטיבית (יג:ל - יד:י). דבר מכל אלה אינו קורה בתיאור שליחותה של חוליית המודיעין הקטנה והמקצועית של יהושע.¹⁰

ניתן אולי לשער שהכתוב עצמו רומז לנו על הבעייתיות בסיפור המרגלים שבפרשתנו בזה שאינו משתמש כלל בשורש ר'ג'ל', אלא בשורש ת'ו'ר' בלבד, שעיקרו הוא "חיפוש בדרכים", כלשון הרמב"ן (יג:ב), ויש לו בין היתר גם משמעות של ריגול. סיפור המרגלים בפרשתנו חושף קונספציה שעם ישראל ומשלחת המרגלים היו שבויים בה, שהם אינם אנשי מלחמה ולפיכך אינם יכולים לכבוש את הארץ. אך הבאת מידע חיוני לכיבוש הארץ לא היה עיקר משימתה של המשלחת, שכן הקב"ה הבטיח לעם שמלאכו ילך לפניו; המשלחת הייתה אמורה להרגיע את העם ולפזר את חששותיהם, וכיבוש הארץ לא היה מותנה במידע שתשיג המשלחת.

לא מקרה הוא שפרשת המרגלים נתונה בין שני שימושים אחרים של השורש ת'ו'ר': האחד - בפרשת בהעלותך, בתחילת המסע, לפני שהעם פונה ומבקש לשלוח מרגלים: "וארון ברית ה' נסע לפניו דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה" (י:לג); השני - במצוות ציצית שבסוף פרשתנו (טו:לט): "וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", ללמדכם שיש קונספציה פנימית ויש מראה עיניים חיצוני, ושניהם עלולים להיות כוזבים. אולי לא היה כלל צורך במשלחת ריגול לו האמינו בני ישראל בלב שלם שה' נוסע לפניו "לתור להם מנוחה".

⁸ ביתה היה גם פונדק ששימש למטרות נוספות.. עיין תרגום יונתן ופירוש רד"ק על אתר.

⁹ השווה יעקב עמידרור (הערה 6) עמ' 12.

¹⁰ על חשיבות המקצועיות, תרבות דיון פתוחה, דעת מיעוט שאינו מתבטל בפני דעת הרוב ועל הצורך להפריד בין איסוף למחקר (קרי: הערכת האינפורמציה וניתוחה), ראה אצל עמידרור עמ' 66 - 68.

אלי ספרוני
סמנכ"ל למשאבי אנוש, בר-אילן

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע